
UDK 811.131.1'584.2
Stručni članak
Primljen 2. III. 2014.

DAMIR MIŠETIĆ
Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru
damirtrid@yahoo.de

ŠTO MOŽEMO REĆI O BUDUĆNOSTI? KRIZA FUTURA I. SAMO (?) U TALIJANSKOME GOVORNOM JEZIKU

Sažetak

Premda se uporaba vremena u jednom jeziku može držati problemom koji se rješava bacajući pogled na dotično poglavlje u gramatiku, za predavača stranog jezika obrađivanje spomenute teme može izazvati nedoumice jer su se zbog globalizacije, češćih kontakata s izvornim govornicima te trendova koji utječu na samu uporabu jezika promijenili ciljevi učenja stranog jezika. Iako talijanski lingvisti rijetko govore o sve češćoj uporabi prezenta umjesto futura I., ovaj se fenomen itekako može zamijetiti ne samo u razgovornom jeziku, nego sve češće i u pisanom jeziku. Tada to postaje zanimljivo za lingvistiku.

Budući da je futur I. u talijanskome, kao i u ostalim zapadnoromanskim jezicima nastao kao perifrastični oblik, kasnije kontrahiran, moglo bi se postaviti pitanje nije li možda u jeku proces nestajanja tog futurskog oblika, a nastajanja nečega novoga, jednoga novog (perifrastičnog?) futurskog oblika što ne bi bilo nikakvo iznenađenje.

Ključne riječi: kriza futura I., talijanizacija dijalekata, promjene u suvremenome jeziku

Uvod

Možda se ovakav tip pitanja javlja uglavnom kod profesora talijanskoga jezika na osnovnoškolskoj ili srednjoškolskoj razini, pa time djelomično odlazimo na područje metodike nastave talijanskoga jezika, napuštajući područje istraživanja talijanske i romanske lingvistike, no ipak će se svi oni koji su predavali talijanski jezik, pa i na sveučilišnoj razini, složiti da su morali odgovoriti na pitanja tipa „Zašto inzistirati na uporabi futura ako ga i sami Talijani jedva rabe?“

Pitanje može zazvučati banalno, ali opet predavač talijanskoga jezika bi ipak morao imati barem nekakav odgovor osim onoga: ispravno ili neispravno je... Lingvistika se itekako može pozabaviti ovim fenomenom. Ignoriranjem problema taj problem sam po sebi ne će nestati.

I.

Nekada je motivacija za učenje talijanskog jezika bila posve drukčija. Razlog učenja je bio odlazak na studij u Italiju ili bavljenje velikanima talijanske književnosti od Duecenta pa nadalje, proučavanje života velikih renesansnih ili baroknih genija ili pak ozbiljno bavljenje glazbom. Ovakva su pitanja na neki način bila strana. Uporaba je vremena bila strogo propisana i uglavnom nije bilo nedoumica s time u vezi. Ako bi se i pojavila, držala bi se sociolingvističkim pitanjima, dakle uporabom standardnog jezika u određenom sociokulturnom kontekstu.

U današnjem su se vremenu otvorile nove mogućnosti brze komunikacije i čestih kontakata s vršnjacima iz drugih zemalja, među njima i iz Italije, bilo e-poštom, *facebookom* ili pak zahvaljujući olakšanim putovanjima u Italiju, odnosno tijekom susreta na Jadranskoj obali. Svemu tomu možemo pridodati i satelitsku televiziju i gledanje talijanskih programa, ponajprije zabavnog karaktera, također i promjene u karakteru i običajima ljudi, svojevrsna amerikanizacija običaja, ali i komunikacije.

Ta skupina upoznaje, dakako, jedan specifičan jezik: uglavnom govorni talijanski koji je nerijetko podosta udaljen od Manzonijskoga, Pascolijeva ili Ecova jezika. Jezik u kojemu se sve nastoji pojednostaviti, u kojemu je leksik ograničen, a preskriptivna gramatika svojevrsan teret

koji se želi djelomično odbaciti kako bi komunikacija bila lakša, brža i djelotvornija. To itekako djeluje i na samu nastavu talijanskoga jezika na svim razinama. Odbacivanje gramatičko-prevodilačke metode na svim razinama i svojevrsna alergičnost na pravila, sustavnost i bilo kakve naznake purističkog pristupa najbolje svjedoče o duhu vremena u kojemu živimo.

U tome i takvome talijanskom jeziku moguće je zbilja govoriti o krizi futura premda o tome talijanski lingvisti jedva govore dok se, primjerice, itekako priznaje da postoji kriza konjunktiva.¹

K tome, talijanski je jezik kao i svaki drugi jezik bogat univerzum podložan stalnim promjenama. To je živi organizam koji raste i razvija se. Bilo bi iluzorno i reduktivno pokušati obraditi potpuno i konačno sve njegove dijelove. Time bi bilo nijekanje onoga što jedan jezik čini živim i fleksibilnim, prilagodljivim potrebama svakoga od nas.

Sve one koji uče ili žele učiti talijanski jezik valja upozoriti i na sve te činjenice jer je talijanski jezik toliko živ i bogat, podvrgnut stalnim promjenama da je jedva moguće obuhvatiti svu raznolikost kao kod nekih drugih jezika. Gramatika je katkad rigorozna – kao u primjeru slaganja vremena ili uporabe konjunktiva, a katkad imamo mnoštvo različitih mogućnosti, regionalnih osobitosti i tradicija – kao u uporabi perfekta (*passato prossimo*) ili aorista (*passato remoto*) ili uporabi prijedloga *a*, *in*, *di*.

II.

Dok će govornik hrvatskoga jezika već za blisku budućnost rabiti oblike futura I.: „Večeras ćemo se susresti.“, govornik će talijanskog jezika ipak ostati u prezentu: „Ci incontriamo stasera.“ To će vrlo brzo primijetiti svatko tko se ozbiljnije pozabavio proučavanjem talijanskih glagolskih vremena. Međutim, to se ipak ne smije uzeti zdravo za gotovo.

Ponajprije se valja upitati: što o svemu tome kaže jezična norma? I to uvijek mora biti polazna točka. U talijanskoj gramatici „Grammatica

¹ Usp. MARCELLO SENSINI, *La grammatica della lingua italiana (Guida alla conoscenza e all'uso dell'italiano scritto e parlato)*, Mondadori Editore S.p.A., Milano, 1995., str. 158.

italiana“ čiji su autori Salvatore Battaglia i Vincenzo Pernicone kaže se jasno: „Il futuro semplice esprime uno stato che sarà o un'azione che avverrà in un futuro prossimo o lontano: 'Partirò fra dieci giorni'; 'Mi aspetterete invano?'; 'Quando sarò grande, farò il medico.'“²

Također i u priručniku „Gli strumenti linguistici“ autora Marcella Sensinija, jasno se kaže: „Il futuro semplice (io loderò) indica un fatto che, nel momento in cui si parla o si scrive, deve ancora avvenire o giungere a compimento: Paolo partirà per le vacanze domani o dopo. Non finirò il lavoro prima di sabato.“³

Isto tako i u talijanskoj gramatici „Grammatica italiana“ autora Maurizio Dardana i Pietra Trifonea kaže se: „Il futuro semplice indica un fatto che deve ancora verificarsi o giungere a compimento: Arriverò domani, terminerò il lavoro entro una settimana.“⁴ Tek se u novijim radovima priznaje sve rjeđa uporaba futura.⁵

U suvremenome talijanskom jeziku nije potrebno dugo tražiti. Možemo ukucati na *googleovu* tražilicu: *Discussione: La settimana prossima andiamo al mare?* <<http://forum.meteo4.com/showthread.php?5861-La-settimana-prossima-andiamo-al-mare>> Današnjem govorniku talijanskog jezika često je dovoljna priložna oznaka vremena za budućnost i oblici indikativa prezenta radi izricanja događanja u budućnosti za koje će govornik hrvatskoga jezika najčešće dati prednost oblicima futura I.

Na određenim blogovima posvećenim talijanskome jeziku već se otvoreno kaže:

2 SALVATORE BATTAGLIA, VINCENZO PERNICONE, *Grammatica italiana*, Loescher editore, Torino, 1971., str. 221.: „Futur prvi izriče stanje koje će biti ili radnju koja će se dogoditi u bliskoj ili dalekoj budućnosti“. Navode se i primjeri „Krenut ću za deset dana“; „Uzalud ćete me čekati“; „Kada budem velik, bit ću liječnik.“

3 M. SENSINI, *Gli strumenti linguistici-Per una didattica modulare della lingua italiana*, Arnoldo Modadori Scuola, Milano, 2001. „Futur I. (hvalit ću) pokazuje činjenicu koja se, u trenutku u kojem se govori ili piše, mora još dogoditi ili biti dovršena: Paolo će krenuti na odmor sutra ili kasnije. Neću završiti posao prije subote.“

4 MAURIZIO DARDANO, PIETRO TRIFONE, *La lingua italiana*, Nicola Zanichelli S.p.A, Bologna, 1996., str. 244.: „Futur I. pokazuje činjenicu koja se još mora dogoditi ili biti dovršena: stići ću sutra, završit ću posao za tjedan dana.“

5 Usp. ANNA GIACALONE RAMAT, „Italiano di stranieri“, u: ALBERTO A. SOBRERO (ur.), *Introduzione all'italiano contemporaneo*, Edizioni Laterza, Roma – Bari, 2011., str. 378.

Il FUTURO non è più molto usato nella lingua italiana: ormai si preferisce, se l'azione è sentita come emotivamente molto vicina, sostituirlo con il presente indicativo. E' più semplice e più comodo. Se, però, vogliamo *esprimere un DUBBIO*, al presente o al passato, possiamo trovare un aiuto proprio nel futuro, semplice e composto. Esempio⁶

Dove è Carlo? Sarà in camera sua (forse è in camera sua).

Carlo non risponde al telefono. Sarà uscito (forse è uscito).⁶

Pozabavimo li se pak jezikom talijanskih renomiranih dnevnih listova, odmah ćemo vidjeti da se događanja u budućnosti vazda izriču futurom I. kako gramatika i zahtijeva. Uzmimo jedan članak iz uglednoga talijanskog dnevnika „Corriere della Sera“:

Ascensore del Duomo necessario per i disabili e i visitatori di Expo. Il progetto dell'architetto Paolo Caputo, che al termine dei Expo *potrà* essere smontato, che non impatta con il sottosuolo e che offre una visione panoramica in salita e in discesa, è stato bocciato dalla Sovrintendenza. Ma Caloia spiega che *verrà sottoposto* alle autorità e alle istituzioni pubbliche perché serve una considerazione sulla sua fattibilità e utilità. Noi vogliamo essere accoglienti e garantire sicurezza. Nostro obiettivo da sempre non è fare cassa, ma servire la Cattedrale e la città.⁷

Već u prvoj rečenici pojavljuje se treće lice jednine futura I. modalnog glagola *potere*. U drugoj rečenici zamjećujemo također treće lice jednine futura I. glagola *venire* koji služi kao pomoćni glagol za tvorbu pasiva u jednostavnim glagolskim vremenima.

I u vatikanskom dnevniku „L'Osservatore Romano“ je ista situacija. U kraćem izvješću se pojavilo pet oblika futura I., i to pomoćnog glagola

6 „Uso e forme del futuro semplice <<http://www.adgblog.it/2011/03/18/uso-e-forme-del-futuro/>> (15. 1. 2013.): „Futur se većma ne porabi puno u talijanskom jeziku: sada ga se više voli, ako se radnja osjeća kao emotivno veoma bliskom, zamijeniti prezentom indikativa. To je jednostavnije i udobnije. Ako pak želimo izraziti SUMNJU, u sadašnjosti ili u budućnosti, možemo pronaći pomoć upravo u futuru, I. i II. primjer:

Gdje je Karlo? – Bit će da je u svojoj sobi (možda je u svojoj sobi). Karlo se ne javlja na telefon. Bit će da je izišao (možda je izišao).“

7 „Ascensore del Duomo necessario per i disabili e i visitatori di Expo“, 15. 11. 2013. <http://milano.corriere.it/milano/notizie/cronaca/13_novembre_15/ascensore-duomo-necessario-disabili-visitatori-expo-ed984a10-4dc9-11e3-a50b-09f> (10. 1. 2014.)

essere, u ovom slučaju također u tvorbi futura I. pasiva. Dakle, o svojevrsnoj krizi futura tu ne može biti govora.

Restauri, scoperte e un nuovo museo nelle catacombe romane
di Priscilla
Foto di gruppo
per amici di catacomba

Il 19 novembre, nella basilica di San Silvestro, presso il complesso catacombale di Priscilla sulla via Salaria, *saranno presentati* i risultati del restauro degli affreschi del cubicolo di Lazzaro; *sarà inaugurato* il Museo delle sculture; *sarà mostrato* il percorso ipogeo; e *sarà presentato* il volume di Fabrizio Bisconti, Raffaella Giuliani e Barbara Mazzei *Le catacombe di Priscilla*. Il complesso, i restauri, il museo (Todi, Tau Editrice, 2013, pagine 126, euro 15). Per l'occasione, infine, *sarà avviato* il sito Google Maps delle Catacombe di Priscilla.⁸

Na osnovi svega iznesenoga mogli smo primijetiti da preskriptivna gramatika zahtijeva uporabu futura I. premda sve više jača tendencija zamjene futura oblicima prezenta indikativa. Kadšto su promjene koje se zamjećuju u govornom jeziku pravila koja će u budućnosti preuzeti standardni jezik. Standardni je jezik, dakako, zatvoreniji za preuzimanje elemenata iz dijalekata, žargona i regionalnih govora jer zahvaljujući svojem ugledu uglavnom služi kao riznica iz koje posuđuju idiomi čiji je status niži, ali opet, mogućnost obrnutih utjecaja je itekako primjetna u razvoju svakoga živog jezika. Premda je možda malo previše smjelo upozoravati na ove možebitne posljedice procesa koje sada već možemo primijetiti u talijanskome standardnom jeziku, ipak nije nepoznata pojava u modernome talijanskom jeziku (primjerice, u starijim gramatikama pronalazimo obligatornu uporabu nenaglašenih zamjenica *egli* i *ella*, kasnije u jednoj međufazi *egli* i *essa*, a danas je uglavnom prevladala uporaba naglašenih osobnih zamjenica *lui* i *lei* umjesto *egli* i *ella*, odnosno *egli* i *essa*).

8 „Restauri, scoperte e un nuovo museo nelle catacombe romane di Priscilla Foto di gruppo per amici di catacomba“, (16. 11. 2013.) <[http://www.osservatoreromano.va/portal/dt?JSPTabContainer.setSelected=JSPTabContainer%2FDetail&last=false=&path=/news/cultura/2013/263q13-Restauri--scoperte-e-un-nuovo-museo-nelle-c.html&title=Foto di gruppo per amici di catacomba&locale=it](http://www.osservatoreromano.va/portal/dt?JSPTabContainer.setSelected=JSPTabContainer%2FDetail&last=false=&path=/news/cultura/2013/263q13-Restauri--scoperte-e-un-nuovo-museo-nelle-c.html&title=Foto%20di%20gruppo%20per%20amici%20di%20catacomba&locale=it) (10. 1. 2014.)

Zaključak

Kako će se stvari dalje razvijati u talijanskome, teško je predvidjeti. Ostaje činjenica da se u govornom jeziku futur I. rijetko rabi. U francuskome, primjerice, za izricanje bliske budućnosti uz futur I. postoji takozvani *le futur proche*. Također i u španjolskome postoji perifrastični futurski oblik s prezentom glagola *ir* (ići) + infinitiv. I rumunjski poznaje pučke oblike futura uz futur I. Talijanski ne poznaje takva glagolska vremena premda postoje oblici kao *stare per... (inf.)* i *essere in procinto di... (inf.)* koji se ipak ne mogu usporediti s uporabom perifrastičnih futurskih oblika u drugim romanskim jezicima.

Jedna važna promjena koja se dogodila u posljednjih nekoliko desetljeća, a koja bi mogla biti ključnom za razumijevanje kao i daljnji razvoj ove problematike, bila je takozvana talijanizacija dijalekata. Ako se još na kraju Drugog svjetskog rata većina Talijana služila dijalektima, danas se pretpostavlja da se oko 90 % Talijana međusobno sporazumijeva služeći se uglavnom zajedničkim standardnim jezikom.⁹ To će svakako imati utjecaja i na strukture standardnog jezika, ali dakako i na uporabu vremena: ne zaboravimo da se i današnji futur I. nije izravno razvio iz latinskoga jezika – najvjerojatnije je zbog stapanja intervokalskog /b/ i /v/ došlo do miješanja oblika futura s perfektnim oblicima (a i s oblicima imperfekta), pa je tako, kao i u ostalim zapadnim romanskim jezicima, perifrastični futurski oblik nastao od prezenta glagola *habere* (imati) i infinitiva, a kasnije je kontrahiran.¹⁰ Stoga ne bi čudilo da se ova tendencija *neuporabe* futura nastavi, da se sadašnji futurski oblici sve rjeđe rabe, a da se time otvori put nastanku novih perifrastičnih futurskih oblika.

9 Usp. MAURIZIO DARDANO, PIETRO TRIFONE, „L’italianizzazione dei dialetti“, *La lingua italiana*, Nicola Zanichelli S.p.A, Bologna, 1996., str. 2.

10 STEFANO LANUZZA, *Storia della lingua italiana*, Tascabili Economici Newton, Roma, 1994., str. 18.

Literatura

- „Ascensore del Duomo necessario per i disabili e i visitatori di Expo“, 15. 11. 2013. <http://milano.corriere.it/milano/notizie/cronaca/13_novembre_15/ascensore-duomo-necessario-disabili-visitatori-expo-ed984a10-4dc9-11e3-a50b-09f> (10. 1. 2014.)
- BATTAGLIA, SALVATORE, PERNICONE, VINCENZO, *Grammatica italiana*, Loescher editore, Torino, 1971.
- DARDANO, MAURIZIO, TRIFONE, PIETRO, *La lingua italiana*, Nicola Zanichelli S.p.A, Bologna, 1996.
- LANUZZA, STEFANO, *Storia della lingua italiana*, Tascabili Economici Newton, Roma, 1994.
- „Restauro, scoperte e un nuovo museo nelle catacombe romane di Priscilla Foto di gruppo per amici di catacomba“, (16. 11. 2013.) <[http://www.osservatoreromano.va/portal/dt?JSPTabContainer.setSelected=JSPTabContainer%2FDetail&last=false=&path=/news/cultura/2013/263q13-Restauro--scoperte-e-un-nuovo-museo-nelle-c.html&title=Foto di gruppo per amici di catacomba&locale=it](http://www.osservatoreromano.va/portal/dt?JSPTabContainer.setSelected=JSPTabContainer%2FDetail&last=false=&path=/news/cultura/2013/263q13-Restauro--scoperte-e-un-nuovo-museo-nelle-c.html&title=Foto+di+gruppo+per+amici+di+catacomba&locale=it)> (10. 1. 2014.)
- SENSINI, MARCELLO, *Gli strumenti linguistici: Per una didattica modulare della lingua italiana*, Arnoldo Modadori Scuola, Milano, 2001.
- SENSINI, MARCELLO, *La grammatica della lingua italiana: Guida alla conoscenza e all'uso dell'italiano scritto e parlato*, Mondadori Editore S.p.A., Milano, 1995.
- SOBRERO, A. (ur.), *Introduzione all'italiano contemporaneo*, Edizioni Laterza, Roma – Bari, 2011.
- „Uso e forme del futuro semplice <<http://www.adgblog.it/2011/03/18/uso-e-forme-del-futuro/>> (15. 1. 2013.)